

2. Калантасівська Г. Передача кольору, звуку, смаку і запаху як засіб творення настрою в оповіданнях Є. Гуцала. *Філологічні трактати*, 2012. Т. 4. № 4. С. 136–142.
3. Навроцька Н. Мала проза Є. Гуцала. Поетика жанру: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.01 «Українська література». Київ, 2008. 20 с.
4. Науменко Н. Культурологічні складники творчості Євгена Гуцала. *Укр. мова і літ. в школах України*. 2015. № 5. С. 8–12.
5. Поворозник О. Взаємозв'язок людини і природи у малій прозі Євгена Гуцала. *Наукові записки Тернопільського педагогічного університету*. Серія : Літературознавство, 1999. Вип. 4. С. 258–268.
6. Подлісецька О. Імпресіоністичні тенденції у неореалістичних новелах Є. Гуцала та А. Колісниченка. *Мова і культура*, 2013. Вип. 16. Т. 3. С. 411–416.
7. Подлісецька О. Модифікація жанру новели в українській літературі 60–80-х років ХХ століття (Є. Гуцало, В. Шевчук, А. Колісниченко) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук: спец. 10.01.01 «Українська література». Одеса, 2009. 1 бс.
8. Поліщук О. Естетичний вимір «настроєвої» прози Євгена Гуцала 1960-х років. *Дивослово*. 2012. № 1. С. 47–50.
9. Полохова Н. Стильові особливості прози Є. Гуцала 70-х років ХХ ст. *Український смисл*. 2012. № 2. С. 202–219.
10. Ченурна О. Дискурс дитини у прозі українських письменників-шістдесятників (Гр. Тютюнник, В. Близнець, Є. Гуцало): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.01 «Українська література». Кіровоград, 2008. 20 с.

Войтюк Людмила Михайлівна – вчитель української мови та літератури, вчитель-методист ліцею № 4 Ладизинської міської ради Вінницької області.

НЕБЕЛЕНЧУК
Ірина

АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ У
РОБОТІ НАД ТВОРАМИ
ЄВГЕНА ГУЦАЛА

Анотація. Стаття присвячена розкриттю особливостей психологізму в оповіданні «Лось» Євгена Гуцала, образів героїв оповідання, визначенню їхніх характерів, найкращих людських рис, з'ясуванню символічного значення образів.

Ключові слова: хронотопічні особливості, кольороназви, проблематика, психологізм, символ, внутрішній світ, ліризм.

Abstract. The article is devoted to revealing the peculiarities of psychologism in Yevgen Hutsal's story «The Moose», the images of the heroes of the story, defining their characters and best human traits, clarifying the symbolic meaning of the images.

Key words: chronotopic features, colournames, the problems of the story, psychologism, symbol, inner world, lyricism.

Постановка проблеми в загальному вигляді. З-поміж імен письменників шістдесятників Ліни Костенко, Миколи Вінграновського, Григора Тютюнник, Валерія Шевчук, Віктора Близнеця, Володимира Дрозда та багатьох інших чільне місце посідає Євген Гуцало із самобутнім неповторним відображенням дійсності, із чутливою ліричною прозою, із особливим відтворенням сільських образів, пейзажів, життя загалом.

Дослідниця Н. Полохова зазначає, що «...Є. Гуцало належить до тих письменників, які формували обличчя молодії прози 60-х років» [7, с. 202].

Говорячи про прозу шістдесятників, дослідник В. Дончик розглядає її як «своєрідний український екзистенціалізм» [3, с. 462], а самого Євгена Гуцала характеризує так: «...дивовижний, надзвичайний письменник, загадковий, розкритий нами, критиками, істориками літератури, сучасниками тільки в якійсь невеличкій частині його безмежного, талановитого, людського, духовно витонченого світу» [1, с. 9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчість Є. Гуцала є предметом дослідження багатьох науковців, таких як: В. Дончик, М. Жулинський, А. Янченко, В. Агєєва, Ю. Бадзьо, І. Дзюба та інших.

Науковець М. Жулинський зазначає, що Є. Гуцало «у своїй творчості достатньо відвертий, сповідально щирий» [5, с. 4]. І. Дзюба стверджує, що збірки письменника «засвідчили сформованість Гуцала як самобутнього новеліста, якому притаманні осядливність і місткість простої оповіді, коли почування і стан душі людської (а це і був основний об'єкт зображення) вдається відчувати і «доуявити» за якимсь одним словом, жестом, поглядом» [2].

Питання поетики творчості письменника розкривають у своїх працях Г. Гримич, Н. Зборовська, А. Новиченко, В. Плющ,

М. Стрельбицький. Проза письменника стала об'єктом наукових розвідок І. Бойцун, А. Попович, Н. Навроцької.

Творчість Є. Гуцала, на переконання науковців, *«багата й урізноманітна за жанрами, проблематикою, яскравими персонажами, художніми знахідками»*. Вона займає особливе та важливе місце у прозі ХХ століття.

Формулювання мети статті. Дослідити елементи психологізму в оповіданнях Є. Гуцала «Олень Август» і «Лось».

Виклад основного матеріалу. З-поміж значної низки творів письменника чільне місце посідають твори для дітей. На переконання Є. Гуцала, світ дітей – це особливий світ, неповторний, який відрізняється невідчужуваністю, вразливістю, безмежною любов'ю до всього навколишнього. Це світ, який пронизаний неймовірною чистотою: мрій і помислів, поглядів і світосприйняття, стосунків і вчинків. Це світ, у якому панують любов, сподівання, віра, причому в усе, що є довкола, і в усіх – природу, людей, світ. Тому герої оповідань для дітей щирі, довірливі, відкриті.

Доволі повну характеристику творчості письменника надає письменниця Леся Воронина. Говорячи про твори для дітей, вона зазначає, що *«герої цих творів – не лише хлопчики і дівчатка, а й лелеки та жайворонки, зайці й білчєнєтє, золотоголові сонєжєнєчєкє і блєкєтєнє дзвєнєчєкє. І мовє творєв письменнєкє звучєтє, як музєкє, передє пахєщє кєтєв і щєбєтєнє птєшєкє»* [4, с. 10].

У шкільному вивченні курсу «Українська література» у різні роки були запропоновані такі оповідання Є. Гуцала: «Олень Август», «Лось», «Сім'я дикої качки».

Особливістю оповідань Є. Гуцала є олюднення й оживлення довколишнього світу. В оповіданні «Лось» читаємо: *«Лєнєлє знємєжєнє, **схєжє нє зїтхєнєнє** порєпєувєнє гїлєкє»*. І таких прикладів в оповіданнях письменника знаходимо багато. Цю властивість надавати рис живої істоти вбачаємо у всьому – в описі квітів, дерев, річки тощо. Описуючи Лося, автор олюднює його, застосовуючи такі слова та сполучки слів, як: *от: неєчєнєнє стрєх, спєвнєюєвєєє острєхєм, лєбєєв бєувєтє (нє гєлєєвєнє), лєсьє зєспєкєюєвєєє, спєдєєєвєєє пєбєчєтєєє схїд сонєцє, вїтєтєєє сєупєлєєєє є єєгєєє уємїхєєє, є*

очах'явився золотавий сплеск, очі все густіше набрякали кров'янистим смутком та іншп.

Ще однією ознакою оповідань для дітей є те, що автор наділяє своїх героїв найкращими людськими рисами. Портретні характеристики подає завдяки опису виразу обличчя та таких деталей, як усмішки й очі. Якщо на обличчях героїв з'являються усмішки, то вони пом'якшуються, ніби освітлюються і від них віє теплом і довірою.

Квіти, купці, гілля – усе оживає під пером Є. Гуцала. Усе довкола дихає, тривожиться, зітхає, сумує. Картини природи сповнені різними барвами, звуками, запахами, відчуттями. Сам письменник зізнавався, що пишучи про природу, він думав насамперед про людину. Властивість бачити у всьому живе наближує самого письменника до природи, а злиття природи та людини створює гармонійну єдність усього сущого довкола. Як зазначає дослідниця малих епічних жанрів Є. Гуцала М. Хороб, *«природа спонукає до відкриття внутрішнього світу ліричного героя»* [8, с. 200]. І далі, *«природа у Гуцала допомагає по-справжньому оцінити час і людину, замислитися над філософією життя, вічними його проблемами»* [8, с. 200].

Багатство внутрішнього світу братів-підбerezників ми бачасмо в оповіданні «Лось». Поряд із розповіддю про лося автор використовує пейзажні замальовки, з яких ми дізнаємося, що було холодно, його обдавали вогкі струмені вітру та вітер був просякнутий холодом. Однак таких замальовок автор не подає під час розповіді про братів. Ми лише можемо бачити їхні дії: старший рубав лід, спокійно та розсудливо просувався вперед, дивився на лося, молодший тупцявся біля нього та спостерігав за діями брата. Оскільки дії хлопчиків упевнені, то можемо стверджувати, що вони тісно поєднані з природою. Вони не бояться вирушити в ліс за хмизом. Вони знають, як діяти під час порятунку звірів тощо. В оповіданні Є. Гуцало порушує теми добра та зла, допомоги та жорстокості, співчуття та несправедливості. Як зазначає Л. Воронина, *«письменник свідомо говорить з дітьми на такі непрості й «недитячі» теми, бо вважає, що слід навчитися боротися зі злом і підлістю, захищаючи тих, хто не може захистити себе сам»*.

Сам письменник стверджував, що *«можливо, мої герої і справді занурені у «світ внутрішній», у «власну душу», вони «рефлексують», але, мені здається, вони таки пов'язані з зовнішніми обставинами, що активно віддзеркалюються і в*

«світі внутрішньому», і в «душі» [6, с. 3].

Сьогодні творчість Євгена Гуцала звучить по-новому. Зараз, коли триває війна, ми звертаємося до його книги «Ментальність орди» (1995). Говорячи про війну, письменник зазначав: *«Така сама Чечня була в Україні завжди»*. Ми маємо звернутися до спадщини Євгена Гуцала та переосмислити її значущість в контексті сучасності.

Висновки й перспективи подальших розвідок. Розглядаючи творчість письменника у шкільному вивченні, варто зосередити увагу дітей на елементах психологізму – розкриття внутрішнього стану героїв, визначення передумов їхніх переживань, визначення зміни настроїв, показати протиборство добра та зла, розкрити сутність деталей, за допомогою яких автор подає характеристики героїв, з'ясувати сутність кольороназв і кольористичних особливостей. Значущим буде розгляд і хронотопічних особливостей творів, зосередження уваги дітей на елементах часу і простору, визначення символіки творів, показ гармонійного існування людини з природою. Важливо підвести учнів до думки, що такі людські якості, як співчуття, милосердя, любов, добро визначають сутність людини, роблять її чутливою, самовідданою, здатною допомагати іншим.

Л. Воронина зазначає: *«Сподіваймося, що чудова проза Євгена Гуцала не залишить байдужими сучасних українських хлопчиків і дівчаток<...>. Людські почуття не мають віку, а мова, якою написані твори одного з найталановитіших українських письменників другої половини ХХ століття Євгена Гуцала, буде зрозумілою доти, доки житимуть у цьому світі українці, які люблять і шанують рідну землю, рідне слово й рідний народ»* [4, с. 13].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Віталій Дончик. Пісня, обірвана на півслові. *Слово і час*. 1995. № 8. С. 9.
2. Дзюба І. М. Енциклопедія сучасної України : у 30 т. Ред. кол. І. М. Дзюба [та ін.]; НАН України, НТШ. Київ. 2006. Т. 6: Го–Гю. С. 691–692.
3. Дончик В. Г. З потоку літ і літпотоку. Київ : Стилос, 2003. 556 с.
4. Євген Гуцало. Полетіли коні: оповідання та повісті. Вступне слово Лесі Ворониної. Київ : Видавництво гуманітарної літератури. 2008. 384 с.
5. Жулинський М. Відкрився птахам, людям і рослинам... Десять років без Євгена Гуцала. *Літературна Україна*. 2005, 6 липня.

6. Жулинський М. Євген Гуцало : Діалог і роздуми. Рад. літературознавство. 1978. № 1. С. 29–38.

7. Полохова Н. В. Специфіка творення образу міста у прозі Є. Гуцала 70-х рр. XX ст. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. 2010. Випуск XXIII. Частина 2.

8. Хороб М. Людина й природа у просторі малих епічних форм Євгена Гуцала. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія : Філологія. Соціальні комунікації. 2013. Вип. 1. С. 199–204.

Небеленчук Ірина Олександрівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії і методики середньої освіти комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського».

ПОЙДА
Оксана

**РОЗВИТОК ТВОРЧОГО
МИСЛЕННЯ УЧНІВ
ЗАСОБАМИ
ВІЗУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ
ІНФОРМАЦІЇ (НА
ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ
ТВОРЧОСТІ ЄВГЕНА
ГУЦАЛА)**

Анотація: Статтю присвячено особливостям організації уроків української літератури з вивчення творчості Євгена Гуцала, зокрема описано різні прийоми візуалізації та специфіку їх застосування з метою розвитку творчого мислення школярів.

Ключові слова: творче мислення, засоби візуалізації, кліпове мислення, інфографіка, ментальна карта, відеоексплейнер, креолізований текст.

Abstract: The article is devoted to the peculiarities of the organization of Ukrainian literature lessons for the study of Yevgen Hutsal's work, in particular, various visualization methods and the specifics of their application are described in order to develop the creative thinking of schoolchildren.

Key words: creative thinking, visualization tools, clip thinking, infographics, mental map, video explainer, creolized text.

Проблеми творчості особистості та її механізмів, психології розвитку і шляхів формування творчого мислення у різні часи вченими розглядались по-різному. Так, Платон твердив, що до творчості варто